

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ GECİKMİŞ KONUŞMAYA YÖNELİK TUTUM VE BİLGİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF PRESCHOOL TEACHER CANDIDATES' ATTITUDES AND KNOWLEDGE TOWARDS LATE LANGUAGE

Begüm Kanbur ^{1,2} , Simge Şen ³

¹ Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı, İstanbul

² İstanbul Kent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü, İstanbul

³ Uzman Dil ve Konuşma Terapisti, Renkli Umutlar Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, İstanbul

Yayın Gönderilme Tarihi:08.01.2025, Kabul Tarihi:23.06.2025, Basım Tarihi:30.07.2025

ÖZET:

Giriş: Dil gecikmesi sorunuyla karşılaşıldığında kendiliğinden geçmesini beklemek erken müdahalenin faydalarını zorlaştırabilir. Dil ve konuşma gelişiminde erken dönemde sorun yaşayan çocukların bir kısmında doğal çözülme gözlemlense de önemli bir kısmının uzun vadede kalıcı ve potansiyel olarak engelleyici iletişim sorunları yaşaması muhtemeldir. Bu nedenle erken tanı ve müdahalenin önemi büyüktür. Dil gelişiminin erken döneminde gecikmiş konuşma sorunu yaşayan okul öncesi öğrencileri fark ederek aileleri yönlendirebilecek kişiler arasında okul öncesi öğretmenleri yer almaktadır. Bu nedenle çalışmamızda, Türkiye’de dördüncü sınıfta okumaya devam eden okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşmaya yönelik farkındalık ve bilgi düzeylerinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışmamız kapsamında okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşmaya yönelik farkındalık ve bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi amacıyla araştırmacılar tarafından 29 sorudan oluşan bir anket geliştirilmiştir. Çalışmaya farklı üniversitelerde eğitim gören 63 okul öncesi öğretmen adayı dahil edilmiştir. Anket katılımcılara çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Verilerin analizinde frekans ve yüzde kullanılmıştır.

Bulgular: Okul öncesi öğretmen adaylarının ankete verdiği yanıtlar incelendiğinde “Çift dillilik gecikmiş konuşmaya sebep olur.” (%33,3)

ve “Mum üfleme, balon şişirme, pipetle su içme gibi nefes çalışmaları gecikmiş konuşmaya iyi gelir.” (%4,8) gibi maddelerinde doğru yanıt verme oranlarının düşük olduğu görülmüştür. “Oyun, çocuğun dil gelişimi için önemlidir.” (%93,7) ve “İki yaşından önce kitap okumak çocuk anlamayacağı için gereksizdir.” (%90,8) gibi maddelerinde doğru yanıt verme oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sonuç: Okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşma sorunu yaşayan öğrencileri yönlendirmedeki rolü dikkate alındığında gecikmiş konuşma hakkındaki bilgilerinin sınırlı olduğu görülmüştür. Bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması amacıyla okul öncesi öğretmen adaylarının desteklemesi erken tanı ve müdahale oranlarının artmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: gecikmiş konuşma, erken tanı, yönlendirme, farkındalık, erken müdahale

ABSTRACT:

Introduction: When faced with language delay, waiting for it to resolve on its own can hinder the benefits of early intervention. While some children who experience problems in language and speech development in the early stages may see natural resolution, a significant proportion are likely to experience long-term, potentially disabling communication problems. Therefore, early diagnosis and intervention are of great importance. Preschool teachers are among those who can identify preschool students with delayed

speech in the early stages of language development and guide their families. Therefore, our study aimed to measure the awareness and knowledge levels of preschool teacher candidates in their fourth year of study in Turkey regarding delayed speech. **Method:** As part of our study, a 29-question survey was developed by researchers to assess the awareness and knowledge levels of preschool teacher candidates regarding delayed speech. Sixty-three preschool teacher candidates studying at different universities were included in the study. The survey was administered to participants online. Frequency and percentage were used in the analysis of the data. **Results:** When the survey responses of pre-school teacher candidates were analysed, it was found that the percentage of correct answers to questions such as "Speaking two languages causes speech delay." (33.3%) and "Breathing exercises such as blowing out candles, blowing up balloons, and drinking water through a straw help overcome speech delay." (4.8%). The percentage of correct answers to questions such as "Play is important for a child's language development." (93.7%) and "It is not necessary to read books to children under the age of two because they will not understand them anyway." (90.8%) was found to be high. **Conclusion:** Considering the role of preschool teacher candidates in guiding students with delayed speech, it was observed that their knowledge about delayed speech is limited. Supporting preschool teacher candidates to increase their knowledge and awareness levels will contribute to increasing early diagnosis and intervention rates.

Keywords: Delayed language, early diagnosis, referral, awareness, early intervention

GİRİŞ

Dil gelişimi biyolojik, bilişsel ve çevresel faktörlerin etkileşiminden kaynaklanan karmaşık bir süreçtir. Tipik olarak 10-12 aylıkken, çocuklar ana dillerinin fonemlerine uyum sağlarlar ve bunları dolaylı olarak ayırt edebilirler (Kuhl, 2010). Aynı yaşta, ilk sözlerini anlamaya ve söylemeye başlarlar, jestler üretirler (Caselli, 2012). Erken dönemde kelime anlama ve jest üretimi sıkı bir şekilde ilişkilidir.

ASHA'ya göre gecikmiş konuşma, diğer bilişsel veya motor alanlarda başka teşhis edilmiş engel veya gelişimsel gecikme olmaksızın dil

başlangıcında bir gecikme olmasıdır. Gecikmiş konuşma, dil gelişimi seviyesinin çocuğun yaşına göre beklenenin altında olması durumunda teşhis edilir. Gecikmiş konuşma sergileyen yeni yürümeye başlayan çocuklar, "geç konuşanlar" veya "geç dil öğrenenler" olarak da adlandırılabilir (American Speech-Language-Hearing Association [ASHA], 2022).

Dil gecikmesi sorunuyla karşılaşıldığında kendiliğinden geçmesini beklemek erken müdahalenin faydalarını zorlaştırabilir. Dil ve konuşma bozuklukları genellikle erken çocukluk döneminde ortaya çıkar ve anaokulu öğrencilerinin %20 kadarı atipik konuşma ve/veya dil becerileri sergiler (Beitchman vd., 1986). Dil ve konuşma gelişiminde erken dönemde sorun yaşayan çocukların bir kısmında doğal çözülme gözlemlense de önemli bir kısmının uzun vadede kalıcı ve potansiyel olarak engelleyici iletişim sorunları yaşaması muhtemeldir. Bazı araştırmalar, konuşması gecikenlerin yaklaşık %17-26'sının 6 yaşına kadar dil bozuklukları gösterebileceğini göstermiştir. Dil gelişimindeki bu gecikme, gelişimsel dil bozukluğuna neden olabilir (Paul, 1996; Rescorla, 2002). Konuşması geciken çocuk bireysel, duygusal ve sosyal yaşantı açısından olumsuz etkilenir (Çiyiltepe ve Türkbay, 2004).

Dil ve konuşma gecikmesi olan okul öncesi dönemdeki çocuklar, okula başlayacakları zamana geldiklerinde öğrenme güçlüğü riski altında olabilirler. İlkokulda okuma güçlüğü sorunu yaşayabilirler, 7-8 yaşlarında zayıf okuma becerileri sergileyebilir ve özellikle yazılı dilde zorluk çekebilirler. Bu durum genel akademik başarısızlığa ve bazı durumlarda genç yetişkinliğe kadar sürebilen düşük IQ puanlarına yol açabilir (Scarborough, 1990; Catts, 2002).

Ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde, öğretmenlerin çocuklardaki dil ve konuşma bozukluklarına ilişkin tutumlarının ele alındığı bir çalışmada bu bozuklukların nedenlerini genellikle "zihin engeli, genetik faktörler ve psikolojik etmenler" olarak değerlendirdikleri tespit edilmiştir (Maviş ve vd., 2005). Ayrıca öğretmen adaylarının dil ve konuşma bozuklukları konusundaki farkındalığının ve anneler ile öğretmenlerin bu bozukluklara yönelik bilinç düzeylerinin araştırıldığı çalışmalarda, öğretmenler ile öğretmen adaylarının bu konuda daha fazla bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Toğram ve Maviş, 2009; Uysal ve Tura, 2018). Farlı bir çalışmada anneler ve okul

öncesi öğretmenlerin gecikmiş konuşma konusundaki bilgi düzeyleri incelenmiştir. Çalışmada, küçük çocukların aynı anda iki dili öğrenmesinin gecikmiş konuşmaya yol açabileceği, gecikmiş konuşma terapilerinin ağırlıklı olarak oral motor egzersizleri içermesi gerektiği ve geç konuşan bir çocuğun ek bir problemi yoksa yaşatlarını her zaman yakalayabileceği gibi anket maddelerine verilen yanıtların her iki grup tarafından da düşük doğruluk oranına sahip olduğu belirlenmiştir (Duru vd., 2020).

Dil Becerisinin Gelişiminde Okul Öncesi Öğretmenlerinin Etkisi

Çocuklar konuşmayı, yaşamının ilk yıllarından itibaren içinde bulunduğu ortamda öğrenmektedir. Ebeveynin ya da gittiği okuldaki öğretmenin çocuğa karşı ilgisi ve yaklaşımı dil gelişimini etkileyen önemli faktörlerdendir. İletişim çabası olan, iletişim kurmak isteyen bir çocuğa çevresindeki kişinin olumlu yanıt vermesi çocuğun dil gelişimini etkilemektedir. Bu olumlu yaklaşımlar onlara güven vermekte ve dili öğrenmeleri için destek sağlamaktadır. Ebeveynin ya da öğretmenin çocukla iletişim kurma sürecindeki kullandığı yöntemler ve teknikler çocuğun dil gelişimine olumlu ya da olumsuz katkılar sağlayacağını göz ardı edilmemelidir (Gönen vd., 2010; Pamuk ve Bal, 2019). Özellikle çalışan ebeveynin çocukları olmak üzere okula giden çocuklar bu iletişimi okul öncesi öğretmenler ile sağlamaktadır.

Okul öncesi öğretmenlerinin dil becerisinin gelişimindeki etkisi, çocukların iletişim yeteneklerinin temellerini atmak açısından son derece önemlidir. Bu dönemde öğretmenlerin, çocukların dil gelişimini desteklemek için uygun stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir. Araştırmalar, öğretmenlerin sınıf içindeki etkileşimlerinin çocukların dil becerilerini doğrudan etkilediğini göstermektedir (Başalev ve Soysal, 2020; Garip ve Göçer 2023). Özellikle öğretmenlerin çocuklarla kurduğu diyaloglar, dil gelişimi için kritik bir rol oynamaktadır. Öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek için öğretmenlerin aktif bir şekilde katılım göstermesi ve çocukların dil kullanımını teşvik eden bir ortam yaratması gerekmektedir (Garip ve Göçer, 2023). Okul öncesi öğretmenlerinin çocukla yapacağı konuşmalarda bazı kelimeleri ya da cümleleri dil seviyesine göre basit yapılarda kullanması, eş ya da zıt anlamlı kelimeler

kullanması ve açıklaması, küçük oyunlar oynaması vb. durumlar çocuğun kelime hazinesinin genişlemesine ve dil gelişimine katkıda bulunabilir. Çocukların bazı kelimeleri ilk anda anlaması beklenmeyebilir. Bu gibi durumlarda okul öncesi öğretmenleri başka duyularla da desteklemesi iyi olabilir. Örneğin kullanılan kelimelerin resimlerinin gösterilmesi olabilir (Gönen vd., 2010). Çocuğun dil gelişimini etkileyen diğer önemli nokta ise çevresindeki kişilerin çocuğun gösterdiği çabaya karşı ne kadar duyarlı olduğudur (Hart ve Risley, 1995; Tamis-LeMonda vd., 1996). Okul öncesi öğretmenlerinden çocuğun hareketine ve sözel dil öncesi çıkardığı seslere duyarlı olması; söylediği kelimelere cümlelere ilişkili bir şekilde sabırla cevap vermesi, kullandığı yapıyı genişletmesi, cevaplayabileceği basit sorular sorması çocuğun sözcük dağarcığını destekleyen örneklerdir. Okul öncesi öğretmenleri çocuğun kelimeleri söylediği sırada ortaya çıkması muhtemel hataları dikkatli bir şekilde takip etmesi ve konuşmasında bir problem gördüğü zaman aileyi bilgilendirip dil ve konuşma terapistine yönlendirmesi gerekir. Aynı zamanda okul öncesi öğretmenleri çocuğun cümlesinin tamamlamasına fırsat vermeli ve konuşma fırsatları yaratması gerekir. Ayrıca okul öncesi öğretmeni çocuğun çevresiyle olan ilişkisini arttırmalıdır (Mertol İlgar ve Yağmurtaşan, 2021).

Dil ve Konuşma terapisi önleme, tanılama ve müdahale olmak üzere birbiriyle bağlantılı üç temel süreçten oluşur. Bu süreçler, bağımsız ele alınamayan ve bir bütünün parçaları olarak değerlendirilen aşamalardır. Anaokullarında sağlanan eğitim ortamı, çocukların iletişim becerilerini doğal bir gelişim süreci içerisinde desteklemek için işlevsel bir yapı oluşturmayı amaçlar. Bu süreçte, çevresel faktörler, işitme, görsel algı ve motor beceriler gibi konuşmayı etkileyebilecek unsurlara dikkat edilmesi önemlidir (Vasikova ve Zakova, 2017). Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının, ülkemizde sayısı gittikçe artan gecikmiş konuşma sorunu yaşayan öğrencileri fark edip bir dil ve konuşma terapistine yönlendiril-mesindeki kritik rolü düşünüldüğünde geleceğin öğretmen adaylarının bu konudaki bilgi düzeyi ve tutumlarının araştırılması son derece önemlidir. Toğram ve Maviş (2009) aileler, öğretmenler ve dil ve konuşma terapistlerinin çocuklardaki dil ve konuşma bozukluklarına yönelik tutumlarını araştırmış ve öğretmenlerin dil ve konuşma

bozukluğu olan çocukların akademik ve sosyal hayattaki başarısına yönelik tutumlarında kararsız olduğu bulgularına ulaşmışlardır. Bu kararsızlığın sebebinin öğretmen adaylarının mezun olmadan önce konuşma bozuklukları hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadıkları düşünülebilir. Okul öncesi öğretmen adayları-nın henüz işe başlamadan bu konudaki bilgi düzeyi bakımından hazır bulunmuşluğu; gecikmiş konuşma sorunu yaşayan her bir çocuğun erken dönemde farkına varılmasını ve kritik dönemde müdahale için çocukların dil ve konuşma terapistine yönlendirilmesini sağlamaktadır. Bu düşünceden yola çıkılarak okul öncesi öğretmen adaylarının gelişimsel dil bozuklukları hakkında bilgi düzeyleri ve tutumları incelenmek istenmiştir.

Mevcut çalışmada, Türkiye’de dördüncü sınıfta okumaya devam eden okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşma hakkındaki tutum ve bilgi düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşmaya yönelik farkındalık ve bilgilerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Türü/Deseni

Betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde genel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel araştırmada amaç araştırma konusu olan yapının temel özelliklerini ortaya koymak ve mevcut durumu olduğu gibi yansıtmaktır (Karasar, 2012).

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını Marmara Üniversitesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi gibi çeşitli üniversitelerde eğitime devam eden rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen okul öncesi öğretmenliği bölümü dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Dahil etme kriterleri, okul öncesi öğretmenliği dördüncü sınıf öğrencisi olmak; dışlama kriterleri, dil ve konuşma terapisti bölümü ile yan dal veya çift ana dal yapıyor olmak ve okul öncesi öğretmenliği bölümüne başlamadan önce dil ve konuşma terapisti bölümü mezunu olmaktır. Çalışmaya 63 kişi katılmıştır. Katılımcılardan 57’si kadın ve 6’sı erkektir. Tablo 1’de katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada verilerin toplanması amacı ile “Sosyodemografik Bilgi Formu” ve “Gecikmiş Konuşmaya Yönelik Tutum ve Bilgi Düzeyi Değerlendirme Anketi” kullanılmıştır.

Veri toplama aracının geliştirilmesi

Bu çalışmada kullanılan anket, Duru ve diğerleri (2020) tarafından yürütülen “Anneler ve okul öncesi öğretmenlerin gecikmiş konuşmaya yönelik bilgi düzeylerinin karşılaştırıldığı çalışmada kullanılan anketten yola çıkılarak geliştirilmiştir. Adı geçen çalışmada kullanılan anket bu çalışmanın amacına uygunluğu açısından araştırmacılar tarafından gözden geçirilmiştir; anketin hem soru bakımından bu araştırma için yeterli olmaması nedeniyle maddeler amaca uygun düzenlenerek yeni bir anket oluşturulmuştur. Anketin içinde yer alan maddelerin düzenlenmesinde Toğram ve Maviş (2009) ve Uysal ve Tura (2018) makalelerinden yararlanılmış; adı geçen makalelere benzer şekilde hazırlanmıştır. Anket gecikmiş konuşmanın nedenleri, seyri, değerlendirmesi ve müdahale süreci ile ilgili 29 sorudan oluşmaktadır. Maddelerinin değerlendirmesi likert tipinde üçlü derecelendirme kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	57	90,5
	Erkek	6	9,5
		$\bar{x}$	SS
Yaş		23.27	2.67

n: Birey sayısı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, SS: Standart sapma

Verilerin Toplanması

Çalışmaya başlamadan önce tüm katılımcılar çalışma hakkında bilgilendirilmiştir ve katılımcılardan gönüllü onam alınmıştır. Veriler etik kurul onayı alındıktan sonra 2022 yılının Haziran ayında toplanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket internet üzerinden “Google Formlar” kullanılarak katılımcılara çevrimiçi olarak ulaştırılmıştır.

Verilerin Analizi

Uygulama sonucunda elde edilen veriler IBM SPSS 25.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Sosyodemografik bilgilerde sayısal verilerin analizi için frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Anket verilerinin

analizi için tanımlayıcı istatistik yöntemlerinden frekans ve yüzde kullanılmıştır.

katılmıyorum yanıtını alan madde olarak saptanmıştır (%76,2).

BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşmaya yönelik bilgi düzeyleri ve tutumları ele alınmıştır. Bulgular, araştırma soruları göz önüne alınarak sırası ile sunulmuştur.

Katılımcıların gecikmiş konuşmaya yönelik tutum ve bilgi düzeylerine ilişkin bulguları

Gecikmiş konuşmanın özelliklerine yönelik okul öncesi öğretmenlerinin farkındalığını belirlemek amacıyla yöneltilen anket maddelerine verilen yanıtların sıklık ve yüzdeleri Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2 incelendiğinde okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşmanın nedenlerine yönelik hazırlanmış maddeler arasında en yüksek oranda “katılıyorum” yanıtını seçtikleri maddelerin ekran maruziyetinin gecikmiş konuşmaya neden olabileceği (%85,7), işitme kaybının gecikmiş konuşmaya neden olabileceği (%92,1) ile uyaran eksikliğinin gecikmiş konuşmaya neden olabileceği (%92,1) maddeleri olduğu görülmektedir. Yine gecikmiş konuşmanın nedenine yönelik maddeler içerisinde, “Okul öncesi öğretmen adaylarının en çok kararsız kaldığı madde, gecikmiş konuşma genetikidir” maddesidir (%47,6). “Geç konuşan çocukların zekasında problem vardır” (%82) maddesi ise gecikmiş konuşmanın nedenlerine yönelik maddeler içerisinde okul öncesi öğretmen adayları tarafından en fazla “katılmıyorum” yanıtını alan madde olarak tespit edilmiştir.

Gecikmiş konuşmanın seyri, değerlendirme ve müdahale sürecine yönelik hazırlanan maddelere bakıldığı zaman okul öncesi öğretmen adaylarının en yüksek oranda “katılıyorum” yanıtını seçtikleri maddelerin geç konuşan çocukların akran zorbalığına maruz kalabileceği (%84,1), çocuğun konuşma probleminin okul hayatını olumsuz etkileyeceği (%85,7) ile oyunun dil gelişimi önemli olduğu (%93,7) maddeleri olduğu görülmektedir. Yine gecikmiş konuşmanın seyri, değerlendirme ve müdahale sürecine yönelik hazırlanan maddeler içerisinde okul öncesi öğretmen adaylarının en çok kararsız kaldıkları madde, “Geç konuşan çocuklarının anlamada iyi olduğu maddesidir” (%49,2). “Üç yaşında tek kelime düzeyinde iletişim kuruyorsa yeterlidir terapiye gerek yoktur.” maddesi ise en çok

Tablo 2. Katılımcıların Anket Maddelerine Verdikleri Yanıtların Sıklık ve Yüzdeleri

Maddeler	Kararsızım (f/%)	Katılıyorum (f/%)	Katılmıyorum (f/%)
1-Gecikmiş konuşma genetikdir.	30(%47,6)	13(%20,6)	20(%31,7)
2-Ekran maruziyeti gecikmiş konuşmaya neden olur.	9(%14,3)	54(%85,7)	-
3-Çift dillilik gecikmiş konuşmaya sebep olur.	14(%22,2)	28(%44,4)	21(%33,3)
4-İşitme kaybı gecikmiş konuşmaya sebep olur.	4(%6,3)	58(%92,1)	1(%1,6)
5-Uyaran eksikliği gecikmiş konuşmaya sebep olur.	5(%7,9)	58(%92,1)	-
6-Bazı çocuklar tembel ya da inatçı olduğu için geç konuşur.	20(%31,7)	13(%20,6)	30(%47,6)
7-Erkek çocuklar kız çocuklardan daha geç konuşur.	22(%34,9)	27(%42,9)	14(%22,2)
8-Erkek çocuklar geç konuştuğu için terapiye gerek yoktur beklenilebilir.	25(%39,7)	11(%17,5)	27(%42,9)
9-Geç konuşan çocukların zekalarında bir problem vardır.	10(%15,9)	1(%1,6)	52(%82,5)
10-Geç konuşan çocuk destek almasa da zamanla yaşitlarını yakalar.	25(%39,7)	1(%1,6)	37(%58,7)
11-Gecikmiş konuşma okula başlayınca düzelir.	30(%47,6)	4(%6,3)	29(%46)
12-Çocuğun konuşma problemi okul hayatını olumsuz etkiler.	5(%7,9)	54(%85,7)	4(%6,3)
13-Gecikmiş konuşma terapi almasa da düzelir.	31(%49,2)	4(%6,3)	28(%44,4)
14-Genetikte gecikmiş konuşma varsa terapiye gerek yoktur beklenebilir.	17(%27)	6(%9,5)	40(%63,5)
15-Terapiler mutlaka klinik ortamda bireysel yapılmalıdır.	16(%25,4)	44(%69,8)	3(%4,8)

16-2 yaşta 15 kelimesi varsa yeterlidir terapiye gerek yoktur.	27(%42,9)	11(%17,5)	25(%39,7)
17-Üç yaşında tek kelime düzeyinde iletişim kuruyorsa yeterlidir terapiye gerek yoktur.	13(%20,6)	2(%3,2)	48(%76,2)
18-Geç konuşan çocuklar her zaman anlamada da problem yaşar.	24(%38,1)	8(%12,7)	31(%49,2)
19-Geç konuşan çocuklar her şeyi anlar, anlamada iyidir.	31(%49,2)	8(%12,7)	24(%38,1)
20-Geç konuşan çocuklar akran zorbalığına maruz kalabilir.	7(%11,1)	53(%84,1)	3(%4,8)
21-Oral motor egzersizler gecikmiş konuşma için iyi bir yöntemdir.	14(%22,2)	47(%76,4)	2(%3,2)
22-Mum üfleme, balon şiirme, pipetle su içme gibi nefes çalışmaları gecikmiş konuşmaya iyi gelir.	11(%17,5)	49(77,8)	3(%4,8)
23-Oyun, çocuğun dil gelişimi için önemlidir.	4(%6,3)	59(%93,7)	-
24-Çocukla karmaşık yapılarla iletişim kurmak dili destekler.	23(%36,5)	19(%30,2)	21(%33,3)
25-Dil gelişimi için çocuktan söyleneni tekrar etmesi beklenir.	20(%31,7)	35(%55,6)	8(%12,7)
26-Gecikmiş konuşması olan çocukla konuşurken basit yapılar kullanılmalıdır.	8(%12,7)	53(%84,1)	2(%3,2)
27-İki yaşından önce kitap okumak çocuk anlamayacağı için gereksizdir.	3(%4,8)	3(%4,8)	57(%90,5)
28-Geç konuşan çocukla iletişim sırasında "Bu ne? Söyle" gibi ifadeler kullanılarak desteklemek gerekir.	20(%31,7)	31(%49,2)	12(%19)
29-Terapist ile çocuğun öğretmeni iletişim halinde kalmalıdır.	5 (%7,9)	57 (%90,5)	1 (%1,6)

Dil ve konuşma gelişimini desteklemek için yapılabileceklerle yönelik hazırlanmış maddelere bakıldığı zaman okul öncesi öğretmen adaylarının en çok “katılıyorum” cevabını verdikleri maddelerin oral motor egzersizler gecikmiş konuşma için iyi bir yöntem olduğu (%76,4), mum üfleme, balon şişirme, pipetle su içme gibi nefes çalışmaları gecikmiş konuşmaya iyi geldiği (%77,8) maddesi ile gecikmiş konuşması olan çocukla konuşurken basit yapılar kullanılmalıdır (%84,1) maddeleri olduğu görülmüştür. Yine dil ve konuşma gelişimini desteklemek için yapılabileceklerle yönelik hazırlanmış maddeler arasında gecikmiş konuşmanın terapi alması da düzelebileceği (%49,2) maddesi okul öncesi öğretmen adaylarının en çok kararsız kaldığı madde olarak saptanmıştır. Bu bölüm içerisinde “İki yaşından önce kitap okumak, çocuk anlamayacağı için gereksizdir.” (%90,5) maddesi ise okul öncesi öğretmen adayları tarafından en çok katılmıyorum yanıtını alan madde olarak saptanmıştır. “Terapist ile çocuğun öğretmeni iletişim halinde kalmalıdır.” maddesinde ise katılımcılar yüksek oranda katılmaktadır (%90,5).

TARTIŞMA

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının, ülkemizde sayısı gittikçe artan gecikmiş konuşma sorunu yaşayan erken dil gelişimi dönemindeki öğrencilerin fark edilip bir dil ve konuşma terapistine yönlendirilmesindeki kritik rolü düşünüldüğünde geleceğin öğretmen adaylarının bu konudaki bilgi düzeyi ve tutumlarının araştırılması son derece önemlidir. Okul öncesi öğretmen adaylarının henüz işe başlamadan gecikmiş konuşmaya yönelik bilgi düzeyi bakımından hazır bulunuşluğu; gecikmiş konuşma sorunu yaşayan her bir çocuğun erken dönemde farkına varılmasını ve kritik dönemde müdahale için çocukların dil ve konuşma terapistine yönlendirilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle mevcut çalışmada, Türkiye’de dördüncü sınıfta okumaya devam eden okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşmaya yönelik farkındalık ve bilgi düzeylerinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla çalışmamızda okul öncesi öğretmen adaylarına yönelik “Gecikmiş Konuşmaya Yönelik Tutum ve Bilgi Düzeyi Değerlendirme Anketi” geliştirilmiş ve katılımcılara uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda okul öncesi öğretmen adaylarının anket maddelerine verdiği yanıtlarda kararsız kaldıkları ve gecikmiş

konuşma hakkında bilgi düzeylerinin kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılmış araştırmalar incelendiğinde çalışmamızla benzer sonuçlar olduğu görülmüştür. Duru ve diğerlerinin (2020) anneler ve okul öncesi öğretmenlerin gecikmiş konuşmaya yönelik bilgi düzeylerini değerlendirdiği çalışmada 408 okul öncesi öğretmenine anket uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlarda okul öncesi öğretmenlerin gecikmiş konuşmaya yönelik farkındalık ve bilgi düzeylerinin yeteri kadar olmadığı anket maddeleri bulunmaktadır. Toğram ve Maviş (2009) ebeveynlerin, öğretmenlerin ve dil ve konuşma terapistlerinin dil ve konuşma bozuklukları alanındaki sorumluluk ve rollerini nasıl algıladıklarını, dil ve konuşma bozukluklarının nedenleri ve terapisine yönelik düşüncelerini, dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğun akademik ve sosyal başarısına yönelik tutumlarını incelemişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki bilgilerinin sınırlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Letss ve Hall (2003) yapmış oldukları çalışmada erken çocukluk dönemi profesyonelleri arasına öğretmenleri de dahil etmiştir. Çalışma sonucunda erken çocukluk döneminde rol alan profesyonellerin dil ve konuşma bozuklukları konusunda eğitime erişimi olduğunu, ancak nispeten azının bu alandaki ihtiyaçlarının tam olarak karşılandığını belirtmişlerdir.

Bu çalışmada okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşmanın nedenlerine yönelik hazırlanmış maddeler arasında yüksek oranda katıldıkları maddelerin; ekran maruziyetinin, işitme kaybının ve uyaran eksikliğinin gecikmiş konuşmaya neden olabileceği maddeleri olduğu görülmektedir. Medya maruziyeti ve dil gelişimi arasındaki ilişki tam olarak anlaşılmamasına rağmen, bebeğin belirli medya türlerine maruz kalması daha düşük dil puanları ile ilişkilendirilmiştir (Zimmerman vd., 2007). Ayrıca Heuvelve ve diğerleri (2019) 18 aylık çocuklarda mobil medya cihazı kullanımı ile iletişim gecikmeleri arasındaki ilişkiyi incelediği bir çalışmada, küçük çocuklarda mobil medya cihazı kullanımı ile ebeveyn tarafından bildirilen konuşma gecikmesi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermişlerdir “Gecikmiş konuşma genettir” maddesinde katılımcılar kararsız kalmışlardır. Dil gelişimi açısından risk faktörleri değerlendirildiğinde, çocukların yaklaşık %20’sinin ailelerinde geç konuşma öyküsüne rastlanmaktadır. Ailede böyle bir geçmişin

bulunması, maturasyonel konuşma gecikmesi açısından bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Campbell vd., 2003).

Gecikmiş konuşmanın seyri, değerlendirme ve müdahale sürecine yönelik hazırlanan maddelere bakıldığı zaman okul öncesi öğretmen adaylarının en yüksek katılım gösterdikleri maddelerden biri “Çocuğun konuşma problemi okul hayatını olumsuz etkiler.” (%85,7) maddesidir. Araştırmalar 2-5 yaş arası dil bozukluğu yaşayan çocukların okul çağında okuma ile ilgili zorluklarla karşılaştıklarını göstermektedir (Kayıran vd., 2012). Okul öncesi dönemde dil ve konuşma gelişiminde gecikme yaşayan çocuklar, ilkokula başladıklarında öğrenme güçlüğü açısından risk altında olabilirler. Bu çocuklar, erken okul yıllarında okuma becerilerinde yetersizlik yaşayabilir; 7-8 yaş civarında düşük okuma performansı sergileyerek özellikle yazılı dili anlamada ve kullanmada belirgin güçlüklerle karşılaşabilirler. Bu tür dil temelli öğrenme sorunları, akademik başarıyı genel olarak olumsuz yönde etkileyebilir ve bazı durumlarda genç yetişkinlik dönemine kadar sürebilen bilişsel yetersizlikler ya da düşük zeka puanları ile ilişkilendirilebilmektedir (Scarborough, 1990; Catts, 2002).

Katılımcıların çoğunluğunun çift dillilik gecikmiş konuşmaya neden olabileceğine inandıkları görülmüştür. Özpolat'ın (2020) 2-7 yaş arasındaki çift dilli 60 ve tek dilli 60 çocuğun alıcı ve ifade edici dil becerilerini karşılaştırdığı çalışmada çift dilli çocuklar ile tek dilli çocukların alıcı ve ifade edici dil becerileri arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir. “Geç konuşan çocukla iletişim sırasında "Bu ne? Söyle" gibi ifadeler kullanılarak desteklemek gerekir” maddesinde katılımcılar yüksek oranda katılmaktadır. Oysaki çocuklara fazla soru sormak çocukları zorlayacaktır. Çocuklara soru sorarak onların konuşmasını ve bilip bilmediğini test edip denemek yerine çocuğun ilgilendiği şeyler hakkında dil seviyesine uygun yorumlarda bulunulmalıdır (Hamaguchi, 2010).

Gecikmiş konuşmaya oral motor egzersizlerin ve nefes çalışmalarının katılımcılar tarafından gecikmiş konuşmaya iyi geldiğini düşündükleri veya bu konuda kararsız kaldıkları belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde gecikmiş konuşma için oral motor egzersizlerin etkili bir müdahale yöntemi olmadığı belirtilmiştir (Bowen, 2005; McCauley vd., 2009). “Dil gelişimi için çocuktan söyleneni tekrar etmesi beklenir” maddesi yüksek

oranda kararsızım ve katılıyorum seçenekleri işaretlenmiş maddeler arasındadırlar. Çevresini iyi gözlemleyen çocuk, duyduğunu tekrar edebilir ve iyi bildiği bazı cümlelerden ya da kelimelerden çıkarımlar yaparak başka ifadeler kullanabilir. Örneğin eve gideceğim cümlesinden dışarı gideceğim cümlesini ve benzerlerini üretebilir. Yani çocuk yetişkin dilini taklit etmez, dili kendi bulur edinir ve uygular (Çiçek, 2002).

“İki yaşından önce kitap okumak çocuk anlamayacağı için gereksizdir.” maddesi katılımcıların en çok katılmadıkları maddedir. Çocukların kitaba duydukları ilgi konuşma başlamadan önce başlar. Yapılan bir çalışma 0-3 yaş arasındaki çocuklara görselleri çok olan kitap okumanın bu çocukların dil gelişimlerini desteklediğini ve hızlandığını vurgulamaktadır (Fletcher ve Reese, 2005). Ama ülkemizde yapılan başka bir çalışmada okul öncesi dönemde çocuklarına kitap okuyan ebeveynlerin oldukça az olduğu ve bu konuda yeterli derecede duyarlı davranmadıkları sonucuna varılmıştır (Yılmaz, 2004). “Oyun, çocuğun dil gelişimi için önemlidir.” maddesine katılımcılar yüksek oranda katılmaktadırlar. Alanyazında oyunun çocuğun boş zamanlarını doldurma aracı olarak görülmemesi gerektiği; çocuğa zevk veren, eğlendiren, bir faaliyet olmasının yanı sıra bedensel, duygusal, sosyal, bilişsel ve dil gelişimine önemli yararlar sağlamakta olduğu vurgulanmıştır (Bekmezci ve Özcan, 2015).

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada katılımcı sayısı sınırlıdır. Çalışmada elde edilen sonuçlar, sınırlı sayıda katılımcı ile yürütülmüş olması nedeniyle genellenebilirlik açısından dikkatle değerlendirilmelidir.

ETİK

Bu çalışmanın etik kurul izni Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 28/06/2022 tarihinde yapılan 07 No.lu toplantısında görüşülerek onaylanmıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak okul öncesi öğretmen adaylarının gecikmiş konuşma riski olan çocukları yönlendirmedeki rolü dikkate alındığında gecikmiş konuşma hakkındaki bilgilerinin sınırlı olduğu görülmüştür. Bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması amacıyla okul öncesi

öğretmen adaylarının dil ve konuşma terapistleri tarafından gecikmiş konuşma hakkında eğitimler düzenlenerek desteklenmesi erken tanı ve müdahale oranlarının artmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

ASHA (American Speech-Language-Hearing Association) (2022). Late Language Emergence. <https://www.asha.org/Practice-Portal/Clinical-Topics/Late-Language-Emergence/> adresinden alınmıştır (Erişim tarihi: 30.04.2022).

Başalev, S., & Soysal, Y. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkileşim örüntülerinin incelenmesi: sınıf söylemi analizi yaklaşımı. *Academy Journal of Educational Sciences*, 4(2), 111-127.

Bekmezci, H., & Özkan, H. (2015). Oyun ve oyuncağın çocuk sağlığına etkisi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 5(2), 81-87.

Beitchman, J. H., Nair, R., Clegg, M., & Patel, P. G. (1986). Prevalence of speech and language disorders in 5-year-old kindergarten children in the Ottawa-Carleton region. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 51(2), 98-110.

Billeaud, F. P. (2003). *Communication disorders in infants and toddlers: Assessment and intervention*. Butterworth-Heinemann Medical.

Bowen, C. (2006). What is the evidence for oral motor therapy? *Acquiring Knowledge in Speech, Language, and Hearing*, 7, 144-147.

Buschmann, A., Jooss, B., Rupp, A., Dockter, S., Blaschikowitz, H., Heggen, I., & Pietz, J. (2008). Children with developmental language delay at 24 months of age: results of a diagnostic workup. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 50(3), 223-229. <https://doi.org/10.1111/j.1469-8749.2008.02034.x>

Campbell, T. F., Dollaghan, C. A., Rockette, H. E., Paradise, J. L., Feldman, H. M., Shriberg, L. D., ... & Kurs-Lasky, M. (2003). Risk factors for speech delay of unknown origin in 3-year-old children. *Child Development*, 74(2), 346-357. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.7402002>

Capirci, O., & Volterra, V. (2008). Gesture and speech: The emergence and development of a

strong and changing partnership. *Gesture*, 8(1), 22-44.

Caselli, M. C., Rinaldi, P., Stefanini, S., & Volterra, V. (2012). Early action and gesture "vocabulary" and its relation with word comprehension and production. *Child Development*, 83(2), 526-542. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01727.x>

Catts, H. W., Fey, M. E., Tomblin, J. B., & Zhang, X. (2002). A longitudinal investigation of reading outcomes in children with language impairments. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 45 (6), 1142-1157. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2002/093\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2002/093))

Çiçek, A. (2002). 0-6 yaş grubu çocuklarda dil gelişimi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 115-124.

Çiyiltepe, M., & Türkbay, T. (2004). Konuşmanın bileşenleri ve konuşma gecikmesi olan çocukların değerlendirilmesi: Gözden geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*: 11 (2)

Duru Y. Y., Ahsen, E., Küçük, E. N. (2020). Anneler ve okul öncesi öğretmenlerin gecikmiş konuşmaya yönelik bilgi düzeylerinin karşılaştırılması. *Dil Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-90.

Fantuzzo, J., McWayne, C., Perry, M. A., & Childs, S. (2004). Multiple dimensions of family involvement and their relations to behavioral and learning competencies for urban, low-income children. *School psychology review*, 33(4), 467-480. <https://doi.org/10.1080/02796015.2004.12086262>

Fletcher, K. L., & Reese, E. (2005). Picture book reading with young children: A conceptual framework. *Developmental review*, 25(1), 64-103. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2004.08.009>

Garip, S., & Göçer, A. (2023). Türkçe Dersi Etkileşimli Sınıf Ortamlarında Konuşma Becerisinin Gelişimi ve Değerlendirilmesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (12), 1249-1268.

Gönen, M., Ünüvar, P., Bıçakçı, M., Koçyiğit, S., Yazıcı, Z., Orçan, M., ... & Özyürek, A. (2010). Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Dil Etkinliklerini Uygulama Biçimlerinin

İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (19), 23-40.

Guasti, M. T. (2017). Language acquisition: The growth of grammar. MIT press.

Hamaguchi, P. M. (2010). Childhood speech, language, and listening problems. John Wiley & Sons.

Hart, B., Risley, T. R., & Kirby, J. R. (1997). Meaningful differences in the everyday experience of young American children. Canadian Journal of Education, 22(3), 323.

Heuvel, M., Ma, J., Borkhoff, C. M., Koroshegyi, C., Dai, D. W., Parkin, P. C., ... & Birken, C. S. (2019). Mobile media device use is associated with expressive language delay in 18-month-old children. Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics, 40(2), 99-104. <https://doi.org/10.1097/dbp.0000000000000630>

Karacan, E. (2000). Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörler. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 9(7), 1-8.

Karacan, E. (2000). Language Development of Infants and Children. J ClinPsy. 2000; 3(4): 263-268.

Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi (23. baskı). Nobel Yayıncılık.

Kayıran, S., Şahin, S. A., & Sena, C. U. R. E. (2012). Pediatri perspektifinden Çocuklarda konuşma ve dil gecikmesine yaklaşım. Marmara Medical Journal, 25(1), 1-4.

Kaya, A., (2011). Eğitim Psikolojisi. Ankara. Pegem Akademi. 100-106.

Kol, S. (2013) Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(21), 1-21,

Kuhl, P. K. (2010). Brain mechanisms in early language acquisition. Neuron, 67(5), 713-727. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2010.08.038>

Letts, C., & Hall, E. (2003). Exploring early years professionals' knowledge about speech and language and development and impairment. Child Language Teaching and Therapy, 19(2), 211-229.

Maviş, İ., Toğram, B. & Akyüz Togram, A. (2005). Okul öncesi ve ilköğretim öğretmenlerinin dil ve konuşma bozukluklarına yönelik görüşleri. 15. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Ankara.

Mertol İlgar, Ş. & Yağmurtaşan, M. (2021). "Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişiminde Aile ve Öğretmenin Rolü" International Social Sciences Studies Journal, 82(7), 1943-1950.

McCauley, R. J., Strand, E., Lof, G. L., Schooling, T., & Frymark, T. (2009). Evidence-based systematic review: Effects of nonspeech oral motor exercises on speech. American Journal of Speech-Language Pathology, 18(4), 343-360. [https://doi.org/10.1044/1058-0360\(2009/09-0006\)](https://doi.org/10.1044/1058-0360(2009/09-0006))

Özpolat, M. (2020). Erken çocukluk döneminde iki dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisinin incelenmesi. [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Pamuk, D. K., & Bal, M. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin kapsayıcı eğitimde çocukların dil gelişim sürecine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. Milli Eğitim Dergisi, 48(1), 737-754.

Paul, R. (1996). Clinical implications of the natural history of slow expressive language development. American Journal of Speech-Language Pathology, 5(2), 5-21.

Rescorla, L. (2002). Language and reading outcomes to age 9 in late-talking toddlers. Journal of Speech, Language, and Hearing, 45(2), 360-371. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2002/028\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2002/028))

Rescorla, L. (2011). Late talkers: Do good predictors of outcome exist?. Developmental disabilities research reviews, 17(2), 141-150. <https://doi.org/10.1002/ddrr.1108>.

Sansavini, A., Favilla, M. E., Guasti, M. T., Marini, A., Millepiedi, S., Di Martino, M. V., ... & Lorusso, M. L. (2021). Developmental language disorder: Early predictors, age for the diagnosis, and diagnostic tools. A scoping review. Brain Sciences, 11(5), 654. <https://doi.org/10.3390/brainsci11050654>

Scarborough, H. S., & Dobrich, W. (1990). Development of children with early language delay. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 33(1), 70-83. <https://doi.org/10.1044/jshr.3301.70>

Tamis-LeMonda, C. S., Bornstein, M. H., Baumwell, L., & Melstein Damast, A. (1996). Responsive parenting in the second year: Specific

influences on children's language and play. *Early Development and Parenting: An International Journal of Research and Practice*, 5(4), 173-183.

Taylor, C., Zubrick, S., & Rice, M. L. (2013). Population and public health perspectives on late language emergence at 24 months as a risk indicator for language impairment at 7 years. In *Late talkers: Language development, interventions, and outcomes* (pp. 23-40). Brookes Publishing.

Temizyürek, F. (2007). Çocukta Dil Gelişim Süreci, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), (7), 169-176

Toğram, B., Maviş, İ. (2009). Aileler, öğretmenler ve dil ve konuşma terapistlerinin çocuklardaki dil ve konuşma bozukluklarına yönelik tutum ve bilgilerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 71-85.

Uysal, A. A., Tura, G. (2018). Öğretmen adaylarının çocuklardaki dil ve konuşma bozukluklarına yönelik tutum ve bilgilerinin değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 1(1), 13-22.

Vašíková, J., & Žáková, I. (2017). Speech Therapy Prevention in Kindergarten. *Acta Educationis Generalis*, 7(2), 69-78.

Yarrow, L. J., MacTurk, R. H., Vietze, P. M., McCarthy, M. E., Klein, R. P., & McQuiston, S. (1984). Development course of parental stimulation and its relationship to mastery motivation during infancy. *Developmental Psychology*, 20(3), 492. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0012-1649.20.3.492>

Yılmaz, B. (2004). Öğrencilerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarında ebeveynlerin duyarlılığı. *Bilgi Dünyası*, 5(2), 115-136.

Zimmerman, F. J., Christakis, D. A., & Meltzoff, A. N. (2007). Associations between media viewing and language development in children under age 2 years. *The Journal of pediatrics*, 151(4), 364-368. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2007.04.071>

Zubrick, S. R., Taylor, C. L., Rice, M. L., & Slegers, D. W. (2007). Late language emergence at 24 months: An epidemiological study of prevalence, predictors, and covariates. *Journal of*

Speech, Language, and Hearing, 50(6), 1562-1592. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2007/106\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2007/106)).